“No escric per alliçonar”

- **vaig escriure la primera novel·la sense cap consciència ni cap pretensió**
- **Tot el que vas coneixent va formant-te**
- **és obvi que els premis donen més facilitats de difusió als llibres que els reben**
- **com en totes les meues obres, hi ha una part real i un altra part important de somni**
- **Estic d’acord en la funció didàctica que té la literatura encara que no escric per alliçonar**
- **No vull renunciar a les infinites possibilitats de l’escriptura**

Barcelona, 19.04.2007

Maria Barbal (Tremp, 1949) ens acull amablement a sa casa de l’Eixample barceloní per tal de parlar sobre els seus llibres, la seua trajectòria, el món que envolta la seua figura literària. A l’entrevista exposa tranquil·lament les reflexions que li motiven per escriure. Al fons de la seua mirada, el bagatge personal d’una autora que fa balanç dels més de vint anys de publicació de *Pedra de tartera* (1985).

- Quan vas començar a escriure? Quan vas tenir la consciència d’haver-te convertit en escriptora?

És una pregunta pertinent, perquè **vaig escriure la primera novel·la sense cap consciència ni cap pretensió** davant del possible públic; com si estigués sola. Quan van sortir les primeres crítiques, quan em citaven com a escriptora, sentia una certa incomoditat, sols havia escrit un llibre, però en aquell moment just naixia la consciència. Em preguntava si volia ser escriptora i crec que la resposta que vaig trobar quan vaig continuar fent llibres es afirmativa. Amb la segona novel·la vaig avançar un pas afirmatiu en la meua consciència d’escriptora, vaig començar a prendre seriosament la professió.

- En la nota biogràfica de la teua pàgina web de l’AELC (Associació d’Escriptors en Llengua Catalana, http://www.escriptors.cat/autors/barbalm) diu: “Va passar la seva infantesa al Pallars, un fet que va marcar les seves primeres narracions i que, amb l'amor per la terra que li va transmetre el seu pare, li va ajudar a veure el món d’una altra manera.”. Quina és aquesta “altra manera de veure el món”? Què hi ha a la teua manera d’escriure o de veure el món dels teus orígens al Pallars?

La redacció no se a quina causa obeeix, si que penso que hi ha una diferència de visió del món si has nascut a una ciutat o una altra. **Tot el que vas coneixent va formant-te**. És diferent nàixer a un poble petit de pagès de relacions pròximes on et sents mirada i mires, però crec que hi ha altres elements a tenir en compte com són l’època. Hauria de remarcar l’herència d’uns pares que van viure de joves la guerra civil, una experiència extraordinària i dramàtica que esdevé una realitat dels meus orígens. Tot això em marca, més que el temps viscut després a Barcelona.

- Aquesta realitat marca una procedència dialectal, pròpia de la comarca d’on procedeixes, que es concreta en l’opció lingüística de la teua primera novel·la, *Pedra de tartera*. La justificació que inclous al pròleg de l’obra, per què la fas?

No va sortir en la primera edició, crec que la nota que vaig redactar delata una mica de recança o almenys d’advertiment del fet que procedia d’una comarca on no es parla la

variant dialectal majoritària del català. Sentia que m'allunyava del que els lectors coneixen de la llengua estàndard i, per això, volia explicar-ho. Ara, em sembla que no ho hauria fet. La situació ha canviat positivament, de manera que tots els dialectes estan més acceptats, i el públic ja no s'atreveix a criticar-ho. Només alguns lectors, de procedència castellanoparlant, se sorprenen davant d'alguna expressió que els és estranya, dins del coneixement estret de la variant estàndard que tenen.

- No ets una escriptora que haja presentat els seus llibres a premis literaris. Tan sols el primer, *Pedra de tartera* (premi Joaquim Ruyra i Joan Crexells, un premi al qual no cal presentar-s'hi) i l'últim, *País íntim* (premi Prudenci Bertrana). Quina importància han tingut en la teua carrera? Com valores la seua incidència sobre la literatura catalana actual?

Jo penso que hi ha el premi que busca un autor que no ha publicat, que és el que em va passar en la primera novel·la. És una manera molt còmoda de començar i té molt de sentit per a la gent que encara no ha publicat res. En tot cas, per al conjunt de la nostra literatura, **és obvi que els premis donen més facilitats de difusió als llibres que els reben**, facilita, doncs, la seua promoció. No obstant això, no sé si és per l'abundància de premis o què, però en moltes ocasions passen inadvertits.

- Parlem-ne de la professionalització de l'escriptor. En el teu cas, has estat docent i com altres escriptors has fet compatible aquest treball amb la dedicació literària. Consideres un fet positiu per a la literatura catalana que els seus escriptors s'hi dediquen exclusivament?

No es fàcil aconseguir-ho. Entenc que hi ha un equilibri on el professional pot dedicar el major temps a la creació i deu fer millor una obra sense tenir tan desgast personal. Amb tot, el fet que depengui completament del que publica, pot provocar que acabe sotmés a les pressions editorials i això, pot ser perillós. És per aquest motiu que hi ha un cert menyspreu cap a l'autor que ha deixat la feina per escriure.

- A *Bella edat* (2003), reflexionaves sobre la figura de l'escriptor de mà del personatge principal, Fidel Sala. Quina és la teua pròpia imatge com a narradora? Hi ha algun llibre teu on pugues reconéixer aspectes propis? Què hi ha de Maria Barbal en Fidel Sala?

El punt de partida d'aquell escriptor era diferent, un home que ve de l'estranger, d'un gran país. Tot això és molt distint a la meva situació però és cert que ell es plantejava una sèrie de temes que jo també em plantejava, volia reflexionar sobre la bellesa, sobre l'experiència i jo m'hi identificava. Amb tot, en algunes conclusions del personatge, jo em trobo en el punt contrari. En definitiva, **com en totes les meues obres, hi ha una part real i un altra part important de somni.**

- Hi ha diverses coincidències temàtiques força evidents entre la teua primera i l'última novel·la. Calia, doncs, una revisió del període històric del teu primer llibre? D'igual manera, quina funció ha de tenir la literatura quant a la revisió de la memòria històrica?

No calia una segona versió de *Pedra de tartera*. *País íntim* és una novel·la força distinta. Amb tot, vaig voler tornar al tema central del meu primer llibre. Hi ha, és cert, una certa coincidència de personatges, però la perspectiva canvia completament. La meva primera novel·la era el producte de la destil·lació d'una sèrie d'experiències de generacions anteriors que jo havia rebut. La meva acció va ser ordenar, expressar i cercar un equilibri a l'hora d'abordar el tema. No obstant això, deixava de fer reflexions

que ara, vint anys després, he desenvolupat en el meu darrer llibre. **Estic d'acord en la funció didàctica que té la literatura encara que no escric per alliçonar**. Amb la literatura podem difondre, fer conéixer a les noves generacions el que va passar. Amb la història, també, però és distint. És més fàcil, més entenedora una novel·la on s'abordi, de manera adient, un fet històric.

- Quina és la teua escena preferida de *Pedra de tartera*?

Efectivament, quan la rellegeixo, trobo una escena que encara m'atrau. Es tracta del moment en què la veu recorda com la tia de la protagonista li diu que ella no es morirà en aquella casa. Es tracta d'una reflexió que planteja els límits, la realitat, d'aquella família, en un moment de gran dramatisme.

- Realitat i ficció. Conxa, la protagonista de *Pedra de tartera*, tenia un referent real que havies conegut?

Jo partia d'una persona bastant coneguda per mi. I és clar, jo m'adono que els gestos i les qüestions que es poden considerar importants són agafats de la realitat. Malgrat tot, la interioritat del personatge és molt més profunda que els punts de referència de la realitat que jo tenia. A mesura que construïa el personatge el dimensionava per dins. La seua aparença externa, sí, potser procedia del món real, però la seua part més íntima naixia de la ficció.

- Com se't va ocórrer el referent de la *pedra*? Quin sentit volies atorgar al títol i a la funció de la protagonista en el seu medi?

Se'm va ocórrer fora del país, una vegada que vaig veure una gran tartera (munt de lloses), vaig pensar que era una element simbòlic de gran força expressiva. Ella, Conxa, és pedra entre les pedres, no està sola sinó que són moltes altres que estan al voltant vivint al mateix temps una història. Com la protagonista hi ha un munt de persones que viuen el mateix episodi des d'angles diferents. Són els representants d'un grup castigat pel malefici de la guerra.

- A l'igual que la protagonista, vas sentir tu mateix el contrast entre la teua comarca d'origen i la Barcelona que conegueres el 1964, quan et traslladares per a estudiar?

És cert, no ho puc negar. Concretament, a l'últim capítol puc reconèixer experiències meves en l'intent de definir Barcelona, la qüestió dels horaris, el cel humit, la pluja grisa, entre altres, són experiències meves. Quan hi ha anècdotes concretes a la novel·la, com els somnis del passat, en aquell moment pren paper la ficció tot defugint la realitat. Vaig marxar de la meva terra a causa de la impossibilitat de continuar el batxiller. Com les meves companyes de curs, vaig haver de sortir per acabar els estudis. Podia haver anat a Lleida però finalment, el fet que uns parents nostres tingueren pis a Barcelona, va ser fonamental per a l'elecció de la ciutat on m'establiria.

- La recepció de la crítica. Per exemple, si llegim un fragment d'un article de l'any d'aparició de la novel·la, llegim: "En *Pedra de tartera* Maria Barbal demuestra unas aptitudes más que considerables como narradora, que se complementan con su pericia al señalarse unos límites. Por ello ha conseguido una novela donde no sobra ni falta nada. Conxa —que no Barbal— cuenta su existencia (es decir, los momentos más significativos e intensos, que no son muchos) desde la vejez. Sabemos que quien habla ha vivido toda una vida, pero su voz es tan verosímil que en cada episodio tiene la edad de la protagonista. La descripción atiende a detalles mínimos

que crean el ambiente; esto no es un simple recurso literario, sino que responde a los dos rasgos más notables del carácter de Conxa: la intuición y la sencillez." (Joan Orja, *La Vanguardia*, abril 1985). Aquest comentari és una mostra, quina ha estat la recepció de la teua primera novel·la?

Va ser ben rebut que la novel·la fos breu, perquè probablement la crítica es queixava de l'existència de novel·les que ells consideraven massa extenses. Vaig entendre que em donaven una flor d'una cosa que no em pertocava, va ser la casualitat d'oferir el producte que estaven esperant. Es va valorar la capacitat de síntesi. Jo, de fet, quan l'escrivia, no n'era en absolut conscient. És curiós que el col·lectiu que signava aquest comentari destacara la distància entre l'autora i el personatge, molta gent pensava que la història tenia molts elements autobiogràfics i, ja veus, només hi havia molts records de la gent gran que jo havia conegut...

- Quina incidència consideres que té actualment la crítica catalana davant dels lectors i dels escriptors?

En els lectors, em sembla que poca. Pot ser només en els més il·lustrats, els que llegeixen molts diaris i comentaris. Persones, generalment, vinculades al món del llibre i l'ensenyament, però, en definitiva, jo crec que no té una gran transcendència. No obstant això, alguns comentaris poden influir, per exemple, si totes les valoracions són positives. En aquest sentit, poden afavorir la promoció del llibre, encara que una resposta excessivament negativa també pot provocar un procés revulsiu, de defensa del llibre. És una mica complex.

- Quin pes va tenir *Pedra de tartera* en la teua trajectòria literària posterior? Les més de cinquanta edicions, han condicionat la redacció de llibres posteriors?

La recepció de la primera novel·la ha pesat, és clar. En primer lloc, el seu positiu impacte, va animar-me a continuar escrivint per afirmar-me. No obstant això, el seu gran interès ha marcat potser que amb els llibres posteriors no passés el mateix. Cada novel·la té la seva història, en aquest cas, la connexió va ser directa amb un públic que tenia silenciada la repercussió de la guerra civil a la societat. *Pedra de tartera* els permetia recordar i sentir-se identificats. Jo sóc una persona que li agrada experimentar i penso que la literatura té el repte constant de fer front a expressions noves. **No vull renunciar a les infinites possibilitats de l'escriptura** i potser per això, algun lector de la meua primera novel·la no va acabar entenent les diverses tendències i variacions que el meu estil ha anat desenvolupant en llibres posteriors. Així, de vegades ha estat mal rebut que deixi de banda el món del Pallars o que triï altres temes, de manera que he rebut silencis de la crítica molt significatius, però abans que res, un escriptor ho ha de ser amb llibertat.

- Supose que en aquests vint anys d'edicions de la novel·la hauràs tingut converses interessants amb els lectors, recordes alguna anècdota?

En recordo dues. Una no la vaig viure directament, es tractava de quan la representació de la versió teatral de *Pedra de tartera* (Joaquim Vilà i Maria Barbal, 1991). Em van explicar que en una de les representacions van haver d'atendre una senyora del públic que s'havia emocionat davant d'una història que li era molt pròxima. Van cridar fins i tot l'ambulància, però tot es va quedar en un ensurt. L'altra anècdota que recordo és quan en un centre d'ensenyament vaig adonar-me que l'alumnat no havia entés com a intent de suïcidi l'escena en la qual la protagonista puja damunt del bresol per mirar el riu i apareix la tia. Vaig observar un moment d'estranyesa amb el professor que no

havia captat la meua intenció i no sabia si havia d'explicar-ho o no davant d'aquells adolescents.

- Quin tipus de lector has observat que ha rebut amb major satisfacció la teva novel·la?

Pedra de tartera ha agradat especialment al públic femení. És fàcil d'entendre-ho. Amb tot, també m'he trobat amb un munt d'homes que s'hi ha emocionat. Pel que fa a l'edat, m'he trobat amb una gran varietat. Potser la gent més gran s'ha sentit identificada amb els personatges, però els més joves també han observat la història d'amor entre Jaume i Conxa, la guerra. El públic, en general, en tots aquests anys, ha estat un gran avaluador de la novel·la.

- I ara és l'hora del públic francés, quin interés pot tenir-hi *Pedra de tartera*?

Amb la perspectiva de tots aquests anys, em sembla que aquesta novel·la té referents força universals que faciliten la seva comprensió en lectors d'altres llengües o països. Les guerres, per desgràcia, són elements unificadors de les persones. Així, recorde com parlant amb gent que havia conegut de primera mà el conflicte dels Balcans, em deien que tenien molts elements comuns amb la meva protagonista. Davant de fets històrics tan traumàtics, els personatges esdevenen intercanviables i universals. Espero que el públic francés se senti atret per la meva història.

- Finalment, quin és el pròxim projecte de Maria Barbal? Tornarà al cicle del Pallars?

De moment, treballo en una novel·la, l'impuls narratiu de la qual és un succès. Per una altra banda, escric contes i espero reunir-los en un volum quan hagi trobat el sentit i la forma de cada un.